

מרימים את הכיפה

שלושה גברים
ממשפחת אצולה
של הציונות הדתית
עומדים במרכז הרומן
הראשון של מבקר
הספרות אריאל
הורוביץ. הספר מציג
דמויות משכנעות
ומתאר בשנינות את
העסקנות הפוליטית
של המגזר. הוא ממוקם
על הגבול של סאטירה
נשכנית – אבל
אינו חוצה אותו

המפד"ל
קודש לחול

"המפד"ל בין קודש לחול", ראשי המפד"ל בקריקטורה של זאב, "הארץ", 1973. ערכיות טהרנית מול שאפתנות פוליטית

טובי בנינו
אריאל הורוביץ
עורך: עודד וולקשטיין
הוצאת כתר, 238 עמודים,
92 שקלים

אומר לו: "עכשיו זה בטוח לא הומך להתחיל להתירעץ איתנו על דברים, טו לייט".
הדרמה האדיפלית הסוערת שמתחוללת בין שלושת הגברים עוסקת ברצח אב סמלי, והיא ממוקמת בתוך עולמה הפוליטי של האליטה הישראלית החדשה. המפלגה הדתית-לאומית משנה את פניה: לא עוד שותפה צנועה בממשלות ישראל, המופקדת דרך קבע על תיקי החינוך והדתות, אלא מפלגה המבקשת "לצאת מן הסד הצפוף החונק של המגוריות ולדבר אל כל עם ישראל, בנובה העיניים, בלי להתנשא, מתוך תחושת שליחות ואחריות". אבל שאפתנות פוליטית כזאת נשאת מחיה היא עור מדת אל מול הערכיות הטהרנית שבה מתהדרים פרנסי המפד"ל, ובהם גם זאב, המועמד הכריזמטי והמבטיח.

בראיון בעיתון יואב מספר על משפחתו התומכת. הוא מתאר כיצד אביו, פעיל המפלגה הוותיק, קיבל את הכסדרה על התמודדותו בפריימריז: "ראיתי את השמחה על פניו, הוא מספר. הוא חיבק אותי ואמר 'ואב, איך מתאים ממך לתפקיד. ואתה תנצח'". בנו הבכור הוא מוסיף, "קם, חיבק אותי ואמר: 'אבא, אלה החיים שלך, ואם זה חשוב לך, ואם זו הדרך להשפיע, לך על זה, אנחנו איתך'". אבל כאמור אין זה תיאור מדויק: אביו ובנו הניבו אחרת לגמרי לבשורה, והם עוד לא אמרו את המלה האחרונה. המדרון נעשה בהדרגה חלקלק יותר ויותר המתחרה של יואב בפריימריז איבד את אביו בפניו, וכדי לנצח אותו כוורת השכול וההקרבה, יואב נדרש לשפץ את הביזנרפיה של משפחתו. השקרים מתרכבים, והאויבים מתגלים: חלקם מניחים מהמעגל הקרוב ביותר.

סוגה: פרוחה
קהל יעד: קוראי
ספרות ישראלית
עכשווית
מדף: לצר "עין כמונים"
של אפרים קישון ולא עשו חכמינו של יאיר יעקובי
לסיכום: דרמה מבודת
והירה

האכזחת של הורוביץ בנוגע לעסקנות הפוליטית של הציונות הדתית-לאומית שנונות למדי. מן חם הוא ירר חבר השופטים של חידון התני"ך לנועה "משאת נפ" שם של נערים דתיים מחוסטי פנים ששינו מבוקר עד לילה פסוקים על גזעו, שמשון ודלילה רדעו לצטט על-פה נבואות ועם חזרונ"ך. הורוביץ גם מתאר היטב את השקרים המוסכמים של בני משפחה סוררים שמונעים לארוחת שבת, "יד מסת" רה טלפון רוטט, כיפת סאטון נשלפת מתא כפפות ומכונית תונה במרחק בטוח". כאחד הרגעים החרריים פים בספר, היועץ הפוליטי הממולח ששוכר יואב מסביר לו את התורה כולה: "דתיים אוהבים כל מה שתילונים אוהבים – אבל יותר תילונים אוהבים שכול – דתיים רוצים יותר שכול, חילוני נים אוהבים צבא – דתיים – הבנת את הקטע, בן?"

לדרמה על מפלגה דתית-לאומית מתחדשת יש כמובן פרי טנציאל סאטירי חריף – כמיוחד לאור נוכחותה הקולנית של המציאות הפרלמנטרית. ההתחדשות הרדיקלית של מפלגת "הציונות הדתית", לדוגמה, מעמידה פער חריף בין ערכים יהודיים לרטוריקה פוליטית; אבל החצים יכולים להיות מו" פנים לשני צדדיה של המפה הפוליטית, וכל המרבה היה זה משוכה. הורוביץ אינו מנצל את מלוא הפוטנציאל הסאטירי שנגלם בפוליטיקה הזאת. במקום זאת, הוא מתמקד במעשיית מוסר שעוסקת בפשרות הערכיות של כל מי שטובל בכריזה הפוליטית.

אבל אולי הציפייה לסאטירה פוליטית היא מוגזמת כימים אלה – לא רק משום שהיא עלולה לנכר קהלי קוראים, אלא גם מפני שסאטירה ברוכה תמיד בהקצנה גרוטסקית של מהלכים ושל הדמויות. ההקצנה שמאפיינת את אנפיה הקולניים של הפוליטיקה הדתית-לאומית, ולא רק שלה, מקשה על שרטוט של קריקטורה עוסקנית: המציאות עולה על כל דמיון. אבל אפשר היה לנסות להעני יותר הורוביץ בותר לנהוג בזהירות כשהוא מתאר את הפער שבין הדימוי העצמי הערכי של משוררתי ציבור ובין החתימה הכבדה ולכות, ומסב אותו מה תמום הפוליטי לתחום המצפוני המבוסס. הרומן שלו קולח ומיזמן, אך מעט "פרוזה": הוא לא יריגו איש – לא את הציבור שאותו הוא מתאר וגם לא את המתנגדים להנהגתו הפוליטית. "טובי בנינו" אמנם מספק חוויית קריאה מכדרת ואינטליגנטית, אך הפוטנציאל שלו אינו מתממש עד תומו. הוא לא משאיר ד חותם. ■

ברגע של חשבון נפש, "נועדתי להיות מנהיג". אך הוא נבראה אחר את הרכבת. בנו, יואב, עתיד ליטול את מקומו ולהנשים את שאיפותיו. יואב הוא עורך ראשי בעיתון "חדשות ישראל", המתואר כ"עיתון לאומי, יהודי, מסורתי, עיתון שיראה מה זה לשמאלנים שחושבים שכל האמת נמצאת בכיס שלהם". לקראת הפריימריז של המפלגה מוצגים בפניו סקרים מחמיאים המעידים על סיכויו לזכות בראשותה. הוא מתחיל לקפוץ למים הקרים; נטול ניסיון, אך נישא על גלי הכיפה ציבורית, הוא מחליט לעזוב את משרתו בעיתון ולהתמקד על ההנהגה. הוא מספר לאביו ההמום על כוונותיו רנעים ספורים לפני שהוא מכריז על מועמדותו בפומבי, אחו בפיסת נייר שעליה כתובים ראשי הפרקים הצפויים לנאומו: "התלככתי הרבה ומן; מודה לעמיתיי בעיתון; משפחתי האהובה; מתחיל דרך ארוכה; לכטר את ההנהגה".

בנו הבכור של יואב, איתן בן 25, אינו מתעניין בקריירה הפוליטית המבטיחה של אביו. הוא אמנם נר בבית הוריו בהתנהלות הכרזות ארוכים, אך עסוק כנתיבים משלו: הוא מוכר כתשאי מריחואנה ברחבי הארץ וכפאכ שהוא מפעיל עם חבריו כיישוב מגוריו. כשאביו מבקש ממנו את ברכת הדרך, איתן מושך בכתפיו: "תעשה מה כראש שלך, כמו שתמיד עשית", הוא

עמרי הרצון

ל הכלים ערוכים כסדרם ברומן הראשון של מבקר הספרות העיתונאי אריאל הורוביץ. הוא מציג דמויות משכנעות הפועלות כטרטוריה פוליטית, שסופרים ישראלים בדרך כלל נמנעים ממנה; הוא מצויד בכריזמה ספרותית וכמיומנות לשטית ומבנית. ובכל זאת, איזה תבלין חסר שם.

במרכז הפורטרט המשפחתי שמציג "טובי בנינו" ניצבים שלושה דורות של נכרים השייכים למשפחת אצולה של הציונות הדתית. הסב, מנחם לאופר, היה עסקן בולט במפד"ל גה דתית-לאומית ותיקה; שמה אינו מוזכר בספר, אך אפשר בנקל לזהות אותה עם המפד"ל. הוא שימש יד ימינו של שר החינוך המיתולוגי של המפלגה, ומתוקף קרבתו כיהן כמוביל שלה וכמנכ"ל משרד החינוך. אך בוקנתו, לאחר מות הפטרון הפוליטי שלו, מחדש מבחין במורת רוח כי המפלגה נכבשת על ידי צעירים שאינם מעוניינים בניסיונו הפוליטי. הוא סב כמסדרונות מטה המפלגה, "טוה עסקאות, יוצא וכא בין לש" כות, נפשו נכספת אל בניין משרד החינוך, שעליו השקיף מדי בוקר ואליז לא יבוא. הוא מתנגע לעמדות הכוח וההשפעה שניטלו ממנו. "לא נועדתי להיות נושא כלים", הוא אומר לבנו